

olav moe / HARDINGFELE

hardingfelespel frå Vestre Slidre

OLAV MOE / 1872–1967

■■■ Olav Moe var født 23. juli 1872 i Vestre Slidre. Han var son til Mikjel Olsen Moe (1849–1934) og Marit Pedersdatter Neste (1850–1878). Me veit ikkje akkurat når Olav Moe byrja å spela, men allereie i konfirmasjonsalderen fortel han sjølv at han hadde spelt nokre småstubbbar til dans. Han hadde vel plukka det opp i heimen ettersom far hans var spelemann. Olav Moe miste mor si då han var seks år og kom etter dette til å veksa opp på garden Øvre Neste i Vestre Slidre, saman med far sin, ei ugift morsyster og ein ugift morbror.

Det var speltradisjon etter Jørn Hilme (1778–1854) Olav Moe kom til å leggja seg etter. Av kjente spelemenn som me veit Olav Moe lærde av, var Jørn Røn (1843–1911). Han var son til Knut Ringestad (1815–1854) som hadde lært beinvegs frå Jørn Hilme. Olav Moe fortel at fyrste gongen han fekk høyre Jørn Røn var på ein skyttarlagsfest hjå Timan i Skroviken. Olav Moe var då i konfirmasjonsalderen. Han fortel om dette møtet med Jørn Røn:

«Han var ein rakvaksen uvanleg fin kar med raudleit i andletet og med smil kring munnen. Eg stod på muren attåt glaset og glytta gjennom ruta mellom slåttane. Han hadde hengt raudtrøya på knaggen bakanfor seg og sat no trøyelaus med raude undertrøyeermar. Eg såg han som ein fager Gud der han sat og spela. Tirlande fint høyrdest det. For meg var det reine eventyret.»

Vidare lærde Olav Moe av Ola Hamre (1819–1896) eller Ola i Hamrisbrøta som han og vart kalla. Andre spelemenn som må nemnast er Ivar Ringestad (1870–1953), Ulrik i Jensetogun (1850–1919) og Ola Haugset (1809–1891).

Olav Moe kom tidleg i kontakt med spelemenn frå andre distrikt. I 1897, då han var 25 år, deltok han på Vestmannalaget sin kappleik i Bergen. Seinare var han med på desse kappleikane både i 1900, 1902 og 1904. Her kom han i kontakt med spelemenn som Torkjell Haugerud (1881–1954), Kjetil Flatin (1879–1960), Ola

■■■ Olav Moe was born 1872, son of Mikjel Moe (1849–1934) and mother Marit Pedersdatter Neste (1850–1878). We do not know exactly when he took up fiddling, but by his own account he played for dancing in his early teens. His father being a fiddler, he probably learnt the first tunes at home. Olav Moe lost his mother at six, and grew up on the farm Øvre Neste in Vestre Slidre, with his dad and his mother's unmarried sister and brother.

Olav Moe played in the Jørn Hilme (1778–1854) - tradition. Jørn Røn (1843–1911) was one of the well-known fiddlers who taught him. He was son of Knut Ringestad (1815–1854), who had learnt from Jørn Hilme himself. Olav Moe heard Jørn Røn for the first time at a party held by a local society at Timan's in Skroviken. The young boy was impressed by the fiddler:

“A straight and unusually handsome man with a good complexion and a smile on his face. I stood on the wall beside the window and looked inside between the tunes. He'd hung his red coat on a knob, and sat in his red sleeves. Sitting there playing, he appeared to me like a beautiful God. Tingling nice, it sounded. To me it was sheer adventure.”

Olav Moe learnt a lot, too, from Ola Hamre (1819–1896), also called Ola in Hamrisbrøta. Other fiddlers that deserve mention are Ivar Ringestad (1870–1953), Ulrik in Jensetogun (1850–1919) and Ola Haugset (1809–1891).

At an early stage, Olav Moe got in touch with fiddlers from other areas. In 1897, he played in the Vestmannalaget kappleik in Bergen. Later he participated in the same competition in 1900, 1902 and 1904. He met the fiddlers Torkjell Haugerud (1881–1954), Kjetil Flatin (1879–1960), Ola Mosafinn (1828–1912), Magnus Dages-tad (1865–1957) and Sjur Helgeland (1858–1924). Olav Moe made good friends with Sjur Helgeland in particu-

Mosafinn (1828–1912), Magnus Dagestad (1865–1957) og Sjur Helgeland (1858–1924). Særleg Sjur Helgeland vart ein god ven for Olav Moe, og då Olav Moe gifte seg i Bergen 30. april 1904 med Christine Charlotte Lund (1878–1934), var det Sjur Helgeland som var spelemann. På ein av Vestmannalaget sine kappleikar i Bergen i denne tida møtte Olav Moe, Edvard Grieg. Under samværet der sa Grieg:

«Du må fara ikring og læra alt du kan av desse slåttane og halde dei vedlike reint og ekte, for dei må vera grunnlaget for all framtidstonediktning i Norge.»

For å finansiera slike samleferder fekk Olav Moe det rådet av Edvard Grieg at han skulle reisa rundt å halde konsertar. Dette vart opptakten til at Olav Moe reiste så mykje på konsertferder både i og utanfor Norge.

I 1905 og 1906 held Olav Moe mange konsertar i dei større byane på Vestlandet og på Austlandet. På konsert programmet hadde han låttar som: St. Thomasklukkelaften, Rotnheims Knut, Myllargutens meisterstykkje, Kivlemøyane, Fanitullen, Huldrejentenes lokketonar og Gjenta ved vogga.

Den 6. september 1906 reiste Olav Moe og kona til USA på konsertferd. Her kom Olav Moe i kontakt med spelemenn som Hans Fykerud (1862–1942), Gunnleik Smedal (1878–1948), Halvor J. Lid (1858–1907), Olav Napper (1833–1922) også kalla Traskjen, og Eivind Aakhus (1854–1937). Olav Moe hadde ein rekke konsertar på Austkysten og i Midt Vesten og var ikkje tilbake i Norge før hausten 1907. Av andre spelferder i utlandet som må nemnast er spelferdene han gjorde til Danmark i 1911 samt vinteren 1914–15.

I april 1908 busette Olav Moe og Charlotte Lund seg på garden Hogner (også kalla Øvre Frydenlund) i Aurdal. Her vart dei buande resten av livet. Saman fekk dei sønene Magne Hermand (1908–1933) og Frode Gudvin (1912–1985).

lar, and when he married Christine Charlotte Lund (1878–1934) in Bergen in 1904, Sjur Helgeland played. During a Vestmannalaget kappleik, Olav Moe met Edvard Grieg. Grieg said to him:

“You must travel and learn the all different tunes possible, and keep them pure and real. These tunes will have to be the ground on which future Norwegian music must be built.”

To finance these travels, Edvard Grieg advised Olav Moe that he should tour and give concerts. This was the initiation of Olav Moe's many concert tours in and outside of Norway. In 1905 and 1906 he gave many concerts in the major towns of southern Norway.

His program included famous pieces like St. Thomasklukkelaften, Rotnheims Knut, Myllargutens meisterstykkje, Kivlemøyane, Fanitullen, Huldrejentenes lokketonar og Gjenta ved vogga.

In September 1906 Olav Moe and his wife took off to the United States on a concert tour. Here, Olav Moe met the fiddlers Hans Fykerud (1862–1942), Gunnleik Smedal (1878–1948), Halvor J. Lid (1858–1907), Olav Napper (1833–1922), also called Traskjen, and Eivind Aakhus (1854–1937). Olav Moe gave many concerts on the East Coast and in the Midwest, and did not return to Norway until fall 1907. Other tours abroad that deserve mention are the ones to Denmark in 1911 and the winter of 1914–15.

In April 1908, Olav Moe and Charlotte Lund moved to the farm Hogner in Aurdal, this time for the rest of their lives. They had two sons, Magne Hermand (1908–1933) and Frode Gudvin (1912–1985).

Olav Moe had several fiddles, but preferred one in particular. This was the fiddle made by woodcarver Ole A. Granheim in Ulnes, in 1891. Olav Moe built his own fiddle in 1901.

Olav Moe had a great concern for community mat-

Mikjel, Olav og Magne Moe

Frode, Olav, Charlotte og Magne Moe

Olav Moe og Jørn Røn

Olav Moe hadde fleire feler, men det var særleg ei han kom til å bruke mest. Det var fela som treskjerar Ole A. Granheim frå Ulnes laga i 1891. Olav Moe laga og si eige fele i 1901.

Olav Moe var ein samfunnsengasjert mann. Han var med å setja i gang avisa Valdres i 1903 og var bladstyrar her fram til 1905.

Han var idéskaparen til Forsøksstasjon for Fjellbygdene som vart lagt til Løken i Øystre Slidre. I fleire år var han leiar i Oppland Landbruksselskap og han var med på å leggja Valdres Jordbruksskule til Leira i Nord Aurdal.

Olav Moe var og politisk aktiv, fyrst for Det radikale folkepartiet der han og møtte på Stortinget ein periode som varamann, seinare vart han med i Fedrelandslaget. Olav Moe var ein svært gåverik folketalar, der han vil bli hugsa for sine harde ordskifte og sin rappe replikkunst.

Olav Moe vart ein gamal mann, heile 95 år. Han var klar i toppen heilt til det siste. Han måtte gjennom heile sju operasjonar på slutten av livet, og ved eit høve var legen i tvil om det var nokon vits i å operera. Olav Moe svara då:

«Skjær det ut og kast det hu'n i vælt.»

Olav Moe fekk mange heiderstitlar, bl. a. Hans Majestet Haakon VII's Æresmedalje i gull. Olav Moe gjekk burt den 11. august 1967.

/Tore Bolstad

ters. He participated in establishing the local paper Valdres in 1903, and had the editor's responsibility until 1905.

Likewise, he was the initiator of an institution of agricultural sciences, established on the farm Løken in Øystre Slidre. For several years he headed the Agricultural Society of Oppland, and he worked towards establishing the Valdres Agricultural College in Leira, Nord-Aurdal.

Olav Moe went into national politics as well. At first he supported Det radikale folkepartiet, and for a period of time met as a vice-member of parliament. Later he joined Fedrelandslaget. He was a gifted speaker, and is remembered for his strong debates and clever comments.

Olav Moe died an old man at 95. His mind never faded. Near the end of his life, he had to go through seven surgeries. On one occasion, the doctor was in doubt about the use of a surgery. Olav Moe said: "Cut it out, and throw it away".

Olav Moe was given several titles of honour, the highest being His Majesty King Haakon VII's gold medal. Olav Moe passed away 11. August 1967.

FOTO: KNUT OPHEIMSBAKKEN

Granheimsfela og fela Olav Moe laga sjølv.

KONSERTSPELEMANNEN OG TRADISJONS-BÆREREN OLAV MOE

Utenfor Valdres er Olav Moe kanskje mest kjent som en av de framstående konsertspelemennene på begynnelsen av forrige århundre. Konsertspelemenn var spelemenn som delvis levde av å opptre med nasjonal musikk. Denne benevnelsen på musikken oppsto i en epoke der utvalgte elementer ved den norske bygdekulturen ble trukket fram og brukt som symboler i nasjonsbyggingsprosessen.

Ofte var det livlig sosial og musikalsk kontakt mellom de som reiste rundt, og i møtet med et bredere publikum opparbeidet de seg etter hvert et slags alternativt repertoar. Typisk i denne sammenhengen var at utøverne bygde ut gamle låtter og at de skapte sine egne stykker preget av et mer moderne tonespråk, gjerne islettet fiolinistiske teknikker som vibrato. I tillegg til dette var det ikke uvanlig at spelemennene krydret det hele med mer eller mindre musikalske imitasjoner av kuraut og fuglekvisser. Disse spelemennene lot seg inspirere av omgivelsene og av annen nyere musikk og fant på denne måten fram til en uttrykksform som skilte seg litt fra det som kjennetegnet hardingfelemusikken ellers på den tiden. I etterkant kan man se at etterligningene av lydlandskapet på gårdsplassen ikke ble noen stor suksess, da slike element aldri festet seg skikkelig i tradisjonen. Tonestykkene, lydarlåttene og de utbygde formene derimot, lever videre i dag.

Om deler av denne musikken og denne måten å bruke instrumentet på ble sett på som nyvinninger eller som fremmedelement blant samtidige i miljøet er vanskelig å si. Ganske sikkert er det i alle fall at de nasjonalromantiske strømningene i tiden har satt varige spor både i musikken, og i måten vi som lyttere og utøvere forholder oss til den på.

I et slikt perspektiv er det interessant å lytte til

musikken på denne utgivelsen. Materialet presenterer utøveren i sin beste alder. Selv om han er regnet blant konsertspelemennene og var med på å utvikle og videreføre særtrekk ved denne stilen, kan man her oppleve at Olav Moe behandler låttene og instrumentet på en litt annen måte. Her finnes få fiolinistiske klisjeer og det er i det hele tatt vanskelig å spore trekk som svarer med de forestillingene vi har om det nasjonalromantiske som konsertspelemennene framsket.

Nå er nok ikke dette materialet representativt for det Olav Moe framførte fra scena. Opptakene er gjort av NRR i en sammenheng som ikke kan sidestilles med konsertsituasjonen, og gir i stedet et annet bilde av spelemannen og det repertoaret han satt inne med.

Det er vel ingen overdrivelse å si at denne musikken faller inn under det man kan kalle en eldre stil. Uttrykket bærer preg av en melodiføring som ikke alltid forholder seg til faste tonesteg eller fingersetninger. Låttene er også rikt utbygde med tanke på ornamentering, og forslag som eksempelvis går fra løs streng og opp mot tredjefinger på bassen eller kvinten er karakteristisk.

Sett under ett er det lett å dra paralleller til samtidige spelemenn fra Valdres og hardingfeleområdet for øvrig.

Det er også en del innslag av enstrengsspil, særlig i forbindelse med de mer særegne låttene på nedstilt bass som det finnes en hel del av i Valdres. Enstrengsspelet kan se ut til å følge med visse låttetypen i tradisjonen, men det er og mye som tyder på at dette musikalske virkemiddelet blir foretrukket av enkelte spelemenn mer enn andre. Ved siden av denne stadige vekslingen mellom en og to strenger, er variasjonen i dynamikk og tempo iørefallende ved det utvalget som er gjort på plata.

Jamfører man Moes uttrykk generelt med hvordan mye av musikken låter på hardingfeleareneene i dag, kan man ane en utvikling mot et reinere ideal i forhold til

klang og melodiføring. En slik utvikling kan stemples som bra eller dårlig alt ettersom hvem man spør, eller hvordan man spør, men det er vel liten tvil om at folk og musikk har en tendens til å forandre seg med tid og begivenheter.

Men, uansett hva man mener er gammalt eller nytt, nasjonalromantisk eller autentisk, musikken på denne utgivelsen framhever Valdrespelemannen Olav Moe som en utøver med forankring i en solid tradisjon. Samtidig gir den hint om at Olav Moe må ha hatt evnen til å uttrykke seg på flere måter gjennom fela, og at han skilte mellom konsertstykkene på den ene siden og et tradisjonelt repertoar på den andre.

De fleste opptaka med Olav Moe ble gjort da han var en eldre mann, og de bærer preg av det. Opptakene vi har med på denne plata er gjort en god del tidligere, i 1937. Vi har derfor valgt å beholde den helheten disse opptakene presenterer framfor å vektlegge bredde og variasjon.

/Anders E. Røine

OLAV MOE: CONCERT FIDDLER AND CARRIER OF TRADITION

Outside Valdres Olav Moe is principally renowned for being one of last century's outstanding concert fiddlers. These fiddlers played national music professionally. The genre was named during a time in which chosen elements from rural culture were held forth as nation building symbols.

Lively social and musical bonds often occurred among the touring fiddlers. Confronting a broader audience they developed an alternative repertoire. The performers remade old tunes and used a modernized musical language when making new pieces, often by using violinist techniques like the vibrato. Not uncommon, the fiddlers also spaced their performances with more or less

musical imitations of domestic animals and birds. These fiddlers were inspired by both their immediate surroundings and other contemporary music, and hence developed a sound differing slightly from the traditional characteristics of the Hardanger fiddling. However, these elements never became part of the tradition. But the special pieces, the listening tunes and the remakes live on.

Whether elements of this music were considered gains or simply strange elements by contemporaries in the traditional music is hard to say. No doubt the national romantic traits of the times have left lasting traces in the music itself as well as in our way of relating to it.

Listening to the music within these perspectives makes this release particularly interesting. The chosen material presents the performer at the height of his career. Even though he is regarded as a concert fiddler and took part in developing this characteristic style, the tunes and the instrument are handled in a slightly different way here. Few violinist clichés are found, and traits corresponding to our idea of the national romantic are scarce.

This material, though, is not representative of what Olav Moe performed on stage. The recordings are done by the Norwegian National Broadcasting. This context can not be compared to a concert. Instead, a different image of the fiddler and his repertoire emerges.

Not exaggerating, one could consider this music part of an old style. The way of playing does not always use common intervals. The tunes are richly ornamented and characterized by a pre-touch reaching from a loose string up to third finger on the g- or the e-string. There are obvious parallels to Moe's contemporaries in Valdres and generally the entire Hardanger fiddle area.

Play on one string is also found, particularly with a tuned down g-string, fairly common in Valdres. Play on one string seems to go with certain kinds of tunes, but

there is reason to think that it occurs due to individual preferences as well. Besides the steady change from one to two strings, what is striking about the selected tunes is the difference in intensity and speed.

Comparing Moe's general expression to what is heard on the traditional stage today, the change toward a purer ideal in sound and melody is obvious. Whether this is to be considered a gain or a loss depends on who is asking and how the question is asked. No doubt, both people and music tend to change with time and setting.

Whatever is labelled old or new, romantic or authentic, on this release the Valdres fiddler Olav Moe stands forth as a performer rooted in solid tradition. At the same time, it shows Olav Moe's ability in different expressions, and makes obvious his own distinction between concert pieces and a traditional repertoire.

Most of the Olav Moe recordings bear traces of him as an elderly man when they were taped. The ones on this record are earlier ones, done in 1937. We have chosen to enhance the character of this particular material, contrary to a complete introduction to his playing.

LÅTTEOMTALE

01. Det sat ei kjæring i Bergsenda og mol snus, låttestev. Bergsendin er ein husmannsplass under garden Hjelle i Aurdal
02. Springar etter Jørn Hilme, (g.d.a.e). Låtten vert og kalla «Sørre Myrelåtten»
03. Halling etter Jørn Hilme, (g.d.a.e)
04. Vårflaumen, springar (g.d.a.e)
05. Tussebrureferde, lydarlått (g.d.a.e). I Valdres har denne låtten gått under namnet «Røven» eller «Kjenne du røven lambetjuven». Ivar Ringestad forma av låtten vert kalla «Søtebroke åt Nertrøsta»
06. Springar etter Jørn Hilme (a.d.a.e). Vert og kalla «Ein tå veksaro»
07. Springar etter Ulrik i Jensestogun (a.d.a.e)
08. Springar etter Jørn Hilme (a.d.a.e). Mest kjent under namnet «Perigarden»
09. St. Thomasklukkanlått, lydarlått (a.d.fiss.e)
10. Sylkjegulen, springar (g.d.a.e). Olav Moe lærde låtten av Ulrik i Jensestogun. Ulrik hadde låtten frå Bendik Toreson Gausåk (Bendik i Nøen) (1827–1882) som skal ha laga låtten.
11. Springar etter Jørn Hilme (g.d.a.e)
12. Huldrelått frå Vang, lydarlått (f.d.a.e). Lært av Ola Hamre. Låtten er meir kjent under namnet Grihamaren
13. Springar etter Jørn Røn (a.d.a.e). Meir kjent under namnet «Jønsokdagen». Olav Moe hadde låtten etter Jørn Røn
14. Anne Vik, springar (a.d.a.e)
15. Springar etter Ulrik i Jensestogun (g.d.a.e). Låtten vert og kalla «Vårduft». Olav Moe lærde låtten av Ulrik i Jensestogun. Ulrik hadde låtten frå Ellev Tollevsrud (1840–1896) i Sør Aurdal.
16. Springar etter Jørn Hilme (g.d.a.e). Låtten vert og kalla «Purkekragin» og «Haldor Røyne minne». Olav Moe lærde låtten av Ola Hamre
17. Halling etter Jørn Hilme (a.d.a.e). Går under namnet «Sjugurd». Låtten har eit låttestev som lyder slik: «Trøste o bære me før han Sjugurd lite te bisk og slett ingen dugurd». Olav Moe har lært låtten av Ola Hamre
18. Springar (a.d.a.e). I Øystre Slidre har låtten namnet «Bustebakkin» etter spelemann Torstein Sveinson Hegge som seinare tok namnet Bustebakke.
19. Heksedansen, springar (a.d.a.e). Låtten har og vorte kalla «Eplesjularen» og «Kjeglesmeden». Det var denne låtten heksene dansa etter når dei hadde jønsokfest på Blokkberg. Olav Moe lærde låtten av Ola Haugset

Opptak: Norsk Rikskringkasting 1937 **Prosjektleing:** Tore Bolstad, Anders E. Røine, Niels J. Røine og Frode Rolandsgard **Mastering og produksjon:** Lindberg lyd **Engelsk omsetjing:** Kari Hauge **Grafisk formgjeving:** Eva Karlsson **Økonomisk støtte:** Rådet for folkemusikk- og folkedans, Valdres Folkemusikklag, Valdres Historielag – Olav Kirkevollslegat, Sørli-legatet, Vestre Slidre folkemusikk- og dansarlag, Vestre Slidre sparebank og Øystre Slidre sparebank. **Takk til:** Knut Opheimsbakken, Vidar Lande, Mona Dalen, Mary Hegge, Henning Andersen og Per Odd Moe